

Efterskrift

Der er nu gennemgået 16 livsforløb for meget forskellige kvinder spredt over 4 århundreder og fordelt på hele den sociale rangstige i lokalsamfundet. Alle disse kvinder udviste styrke på en eller anden måde, ligesom de var i stand til at gribe chancen til at ændre egne livsvilkår til det bedre, når den viste sig. Rent statistisk kan man naturligvis ikke påvise noget som helst ud fra disse få eksempler. Men lad os alligevel se, om vi kan udlede visse fællestræk trods alle forskellene. Eller sagt med andre ord: hvorfor var nogle kvinder i stand til at gennemtrumfe at tage skæbnen i egen hånd og overvinde samfundets hindringer for kvinders selvudfoldelse, når det brede flertal af kvinder måtte bøje nakken og acceptere deres indskrænkede muligheder for udfoldelse i livet. Som det fremgår af gennemgangen, gives der ikke nogen entydig forklaring på dette. Forklaringerne skal søges i diverse årsagssammenhænge, der spænder fra fysik og psykologi til miljø og arv, selv kønsskifte kunne være en mulighed for selvrealisering.

Det står ikke til diskussion, at det er de færreste kvinder beskåret at kunne hamle op med det såkaldt stærke køn med hensyn til fysisk råstyrke. Af de biograferede kvinder var det kun Dragon-Mutter, der udviste denne form for styrke, når hun til irritation for mange mænd kunne tumle de mest balstyriske heste, som de selv måtte opgive at pacificere, så det kan vi se bort fra som en realisabel model for flertallet af kvinder til selvrealisering. Hun endte også som almisselem i fattighuset, da hun blev gammel og ikke længere havde de fornødne kræfter til det liv som daglejer, som hun før havde kunnet magte. At ende som almisselem betød en sådan fornedrelse af ens selvverd, at de fleste, der er opvokset i vore dages velfærdssamfund, næppe kan forestille sig det.

Hvis vi tager enkerne, så havde de som påvist den fordel, at de med et slag blev myndige, når ægtemanden faldt fra, ikke efter loven, men efter en gammel hævdvunden ret i købstæderne. Enkernes rettigheder fremgik også mere eller mindre tydeligt af mange håndværkerlavs skrårer eller vedtægter. Men at tage kampen op med et stort folkehold, en kompliceret økonomi og omgang med en krævende kundekreds efter 17 barnefødsler som i Kirstine Kornerups tilfælde må have krævet uanede ressourcer, ikke bare fysisk, men i høj grad også psykisk, en styrke man kan undre sig over, at

hun var i besiddelse af, når man ser portrættet af den yndige lille nipsgenstand fra omkring 1760. Man skal også huske på, at mange enker havde en ressource i deres unge sønner, der ofte måtte opgive at realisere egne mål i livet, for eksempel en akademisk uddannelse, for at træde til i virksomheden. En anden forklaring, der ikke er blevet undersøgt, og som ligger uden for denne bogs rammer at afdække, er de såkaldte lavværgers betydning, for at kvinder kunne optræde som selverhvervende og sætte sig i respekt over for ansatte, kundekreds og myndigheder. Som nævnt i Kirstines biografi kunne hun endog stemme ved valget af eligerede borgere ved hjælp af en lavværge.

Ellers er det gennemgående træk i disse livsforløb, at psyken har haft en altafgørende betydning for disse kvinders måde at tackle livet på og deres mod til at gribe til, når chancen bød sig for en højere grad af selvrealisering. Christiane de Meyer crone havde denne stærke psyke, der fik hende til at trodse alle relevante betænkeligheder ved at rejse hjem, kun med få praktiske hjælpere som rejsefølge gennem et urohærgt Mellemeuropa. I dette tilfælde kan man pege på arv, både biologisk og socialt som medvirkende årsager til hendes succes i livet. Anne Marie Ingermann er et andet eksempel på denne næsten "fanden i voldske" tilgang til livet. Vi har set, hvordan hun ikke gik af vejen for at sige sin hjertens mening i det mest bramfrie sprog til den ærværdige rektor Tauber. Han var næppe vant til at høre en sådan tiltale, men det var med til at overbevise ham om hendes evner, så han overlod sin elev i hendes varetægt. Det har heller ikke været nemt for fru Ingermann at overtage ægtemandens skarpretterembede. Hun har skullet sætte sig i respekt over for sin svend og over for skarpretter Mühlhausen, som hun havde overenskomst med. Hun har også haft kontakt til byens rakker og hans folk, der tog sig af renovation, tømning af retirader, skorstensfejning og bortskaffelse af selvdøde dyr, alle de såkaldt urene arbejdsopgaver, som ingen andre i byen ville tage sig af. Rakkeren blev desuden tilkaldt, når liget af en henrettet skulle parteres og lægges på hjul og stejle. Alt i alt barske folk at hamle op med. Måske er det - ved siden af hendes alder - årsagen til, at hun kun holdt til denne beskæftigelse i fire år. Alligevel må man imponeres over hendes gåpåmod, for hun kunne efter al sandsynlighed have levet af sin kvaksalvervirksomhed alene.

At de akademisk uddannede frøkener havde en naturlig gennemslagskraft over for deres omgivelser er ikke så mær-

keligt, for de havde en uddannelse, der gav den faglige basis for at udøve et erhverv og skabe respekt om deres virke. De kunne endvidere lukrere på den almindelige udvikling i samfundet hen imod større lighed. Men derfra og til at vise et sådant engagement som frk. Glud udviste i sagen, hvor hun blæste på sit lægeløfte om tavshedspligt for at opspore en syfilispatient, er der trods alt et stykke. Begrundelsen var med hendes egne ord i efterlysningen i avisen: "*Han kan smitte den halve by*". Man må tage hatten af for en kredslæge, der i den grad gik op i sit job, så hun også rendte de besluttede myndigheder på dørene for at gøre noget ved den tiltagende forurening.

Kvinderne på bunden af samfundet har haft det sværest. De havde nærmest alle odds imod sig. Her var det indbyrdes sammenhold, som vi har set det i Sct. Agnes-Husene - både mellem naboer og mellem generationerne inden for de samme familier - altafgørende for deres overlevelse i en barsk hverdag. Psyken har også spillet en væsentlig rolle, så man ikke gav op, når problemerne tårnede sig op. Et særligt problem for fortidens kvinder var tabet af de små børn, som alle - høj som lav - kunne risikere at komme ud for, men som højt op i tiden i særlig grad ramte underklassen. Her har religionen betydet en trøst, der gjorde det muligt at bearbejde sorgen og komme videre i tilværelsen.

Bogen er således en hyldest til alle de medsøstre, der personligt kæmpede sig til - om ikke selvbestemmelse - så dog medbestemmelse over eget liv på en tid, hvor de gældende livsvilkår i samfundet lagde hindringer i vejen for dette køns muligheder for selvudfoldelse.

Da bogen er skrevet i anledning af 100-året for kvindernes opnåelse af valgret, vil det være passende at slutte med et billede, der viser en kvinde, der gør sin borgerpligt sammen med sin mand, nemlig Anna Hude og Kristian Erslev ved valgbordet i Rådhusshallen i København ved folketingsvalget den 11. april 1924. Det kgl. Bibliotek. Billedsamlingen.